نگاه

روز بعد از استیضاح!

احمد صالح صفار

فارغ از نتیجه نهایی استیضاح وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی توسط نمایندگان مجلس، آنچه حایز اهمیت است، مربوط به آینده این واحد عظیم سیاستگذاری و مدیریت امور رفاهی جامعه است. از این‌رو نگرانی اصلی در خصوص استیضاح وزیر کار مربوط به دوران بعد از استیضاح وی خواهد بود. هم‌اکنون وضعیت شغلی جوانان ساکن در مناطق محروم کشور و همچنین تامین اجتماعی زنان سرپرست خانوار در استان‌های کم‌درآمد با مشکلات فزاینده‌ای روبه‌رو است. از سوی دیگر هنوز چالش بسیاری درباره اجرای هدفمند برنامه‌های مربوط به توانمندسازی شغلی معلولان جسمی و اصلاح سازوکار حمایت از تعاونی‌های تولیدی وجود دارد. آنچه اشاره شد نشان‌دهنده وجود اختلال جدی در حوزه اجرا و توزیع خدمات تامینی و رفاهی در جامعه از سوی وزارت کار است. در کنار این اما مهم‌تر از همه فقدان سیاستگذاری راهبردی درباره اولویت‌های شغلی کشور و برنامه‌ریزی تخصصی در جهت مدیریت امور رفاهی شهروندان در سطح کلان است که باید بیش از پیش توسط تیم کاری وزیر جدید مورد پیگیری قرار گیرد. در حال حاضر تاثیرات منفی ناشی از سه دهه بروکراتیزه‌سازی عرضه خدمات رفاهی، چالش عمیقی را بر سر راه تحقق وعده‌های رفاهی دولت فعلی نهاده است. بدین‌سان ضروری است تا در دوره جدید سیاست کوچک‌سازی ستاد وزارت و اصلاح قوانین و تعدیل فرآیندهای مربوطه به صورت عملیاتی اجرایی شود. متاسفانه آنچه امروز کمتر مورد توجه است، مربوط به چالش‌هایی است که فراتر از وزیر، در بطن ساختار وزارت کار قرار دارد. در صورت اعتماد مجدد یا عدم اعتماد به وزیر فعلی، آنچه مورد نگرانی است، ادامه سیاست‌های غیراصولی و برنامه‌های بعضا ناکارآمد موجود در دوره آتی است. بی‌شک تیم مدیریتی و به خصوص هسته‌های مشورتی وزیر آینده کار باید از همان ابتدا خط‌مشی کلان وزارتخانه در دوره جدید را تعیین و ابلاغ کند. اینکه در نهایت قرار است کدام دسته از برنامه‌های مربوط به دو رویکرد کلان برابری اجتماعی و رفاه مبتنی بر شغل (رفاه بازاری) در دستور کار آتی وزارتخانه کار قرار گیرد از جمله مهم‌ترین اقداماتی است که ضروری است تا در جهت شفاف‌سازی سیاستگذاری‌های راهبردی دولت در حوزه کار و تامین اجتماعی کشور مورد توجه ویژه قرار گیرد. موضوع دیگر به الزامات پاسخگویی رفاهی دولت در سطح کلان مربوط می‌شود. در واقع یکی از دلایل اصلی در انجام موازی‌کاری برنامه‌های رفاهی و تضاد اقدامات اساسی در اجرای اهداف تامین شغلی اقشار کم‌درآمد به فقدان دموکراسی سازمانی در این وزارتخانه برمی‌گردد. آنچه امروز در پیچ و خم فرآیندهای اداری و تشکیلاتی مجموعه سیاستگذاری رفاهی کشور مشاهده می‌شود نشان از وجود نوعی از تناقض ساختاری و عملکردی میان اجزای گوناگون این وزارتخانه کلیدی دارد. این مساله در بیشتر موارد به ضرر جمعیت بازنشستگان دولتی و مستمری‌بگیران شده و زمینه گسترش نارضایتی‌ها از عملکرد دولت را فراهم آورده است. در نهایت برای رفع چالش‌های مورد اشاره، آنچه باید مورد توجه بیشتر وزیر جدید قرار گیرد تعمیق ارتباط با نهاد دانشگاه و بهره‌گیری از به‌روزترین یافته‌های پژوهش علمی معتبر و کارشناسی شده توسط مدیران امر خواهد بود. در کنار این، گسترش مشارکت بخش خصوصی در طراحی و اجرای پروژه‌های رفاه اجتماعی، برنامه‌ریزی عملیاتی در جهت شفافیت‌بخشی به قراردادهای کلان مالی، تعبیه سازوکار نظارت سیستماتیک رفاهی در حوزه‌های گوناگون، تنظیم اصولی سیاست‌های شغلی و... از جمله مهم‌ترین اقداماتی است که باید در دوره جدید به صورت ویژه‌ای به آن پرداخته شود. برای انجام برنامه‌های مذکور، آنچه مورد نیاز است، انتخاب وزیری کاردان و با برنامه‌ای است که بتواند در سایه تدبیر علمی و راهبردی به ایفای وظایف محوله پرداخته و اصلاحات مورد نیاز را در بهترین صورت ممکن اعمال کند. اکنون شرایط کشور ایجاب می‌کند که سیاست رفاه در ازای کار که به گسترش تولید و افزایش مشارکت اجتماعی مردم و بخش خصوصی می‌انجامد، در اولویت برنامه‌های کاری وزیر بعدی قرار گیرد تا بتواند با جذب خیل عظیمی از جوانان بیکار و زنان سرپرست خانوار و هدایت ایشان به بنگاه‌های تولیدی، به افزایش نرخ رفاه اجتماعی کمک شایانی کند. اعتراضات دی‌ماه نشان داد که امروز وجه بزرگی از ثبات سیاسی کشور وابسته به عملکرد مناسب و هدفمند وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی در حوزه‌های معیشتی و رفاهی اقشار مختلف جامعه است. از این‌رو امید است در دوره جدید در صورت ابقای وزیر محترم فعلی یا انتخاب وزیر جدید، اصلاحات راهبردی در سطوح کلان و خرد این وزارتخانه به بهترین صورت ممکن انجام پذیرد.

خبر

آیت‌الله شاه‌آبادی دار فانی را وداع گفت

آیت‌الله نصرالله شاه‌آبادی، فرزند آیت‌الله شاه‌آبادی استاد امام خمینی(ره) دار فانی را وداع گفت. این عضو مجلس خبرگان رهبری که به علت گرفتگی عروق پا و زخم دیابت از مدتی پیش در بیمارستان بقیه‌الله تهران بستری بود روز دوشنبه و در آستانه برگزاری اجلاسیه سالانه مجلس خبرگان درگذشت. مراسم تشییع پیکر آن مرحوم روز چهارشنبه برگزار می‌شود.

مجلس

چه کسانی پشت استیضاح سه وزیر کابینه هستند؟

تا یک روز مانده به برگزاری جلسات استیضاح فراکسیون‌های مجلس به جمع‌بندی مشخص نرسیدند

علیرضا کیانپور | امروز دو وزیر کار و راه و فردا هم سومی که وزیر کشاورزی باشد، استیضاح می‌شوند. استیضاح حق نمایندگان است ولی آنچنان که بارها و بارها خود نمایندگان نیز گفته‌اند، این حق، آخرین راه نظارت مجلس بر عملکرد دولت است. نماینده‌های مجلس پیش از استفاده از این حق، می‌توانند از دیگر حقوق‌شان مانند تذکر به وزرا و حتی رییس جمهور استفاده کنند، آنها همین‌طور حق دارند که از وزرا و رییس هیات وزیران سوال کنند و اگر هیچ‌کدام از اینها راهگشا نبود، وزرا را به استیضاح بکشند. حالا این‌طور که محمدحسین فرهنگی، عضو اصولگرای هیات رییسه مجلس گفته ۴۴ نفر از نمایندگان می‌خواهند وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی را استیضاح کنند، ۴۰ نفرشان به‌دنبال استیضاح وزیر راه و شهرسازی هستند و ۳۰ نفر هم به استیضاح وزیر جهاد کشاورزی اصرار دارند.

استیضاح در ابهام

۶ روز مانده به عید نوروز ۹۷ و در آخرین دقایق پیش از برگزاری جلسات استیضاح سه وزیر، نه می‌توان با قطعیت از ابقای وزرا صحبت کرد، نه از کامیابی استیضاح‌کنندگان.

سکوت فراکسیون امید پس از جلسه سه ساعته

فراکسیون امید مجلس به عنوان مهم‌ترین فراکسیون حامی دولت در مجلس یکشنبه از ساعت ۱۶ تا ۱۹ در مجمع عمومی تشکیل جلسه داد اما برخلاف روال عمومی که ساعات و حتی دقایقی پس از این جلسات، اخبار و خروجی آن توسط سخنگوی فراکسیون در اختیار رسانه‌ها قرار می‌گیرد، هیچ خبری منتشر نشد و حالا، در آستانه برگزاری جلسات استیضاح، بهرام پارسایی که البته در جایگاه یک نماینده مجلس، موافق انجام دو مورد از این سه استیضاح است، در مقام سخنگوی فراکسیون امید هنوز درباره نظر اجماعی اصلاح‌طلبان مجلس در مورد این سه استیضاح موضع‌گیری نکرده است. جلال میرزایی، رییس کمیته سیاسی این فراکسیون درباره این سکوت سخنگو به «اعتماد» گفته است: فراکسیون هنوز به اجماع نرسیده است. این نماینده اصلاح‌طلب که انجام استیضاح در این مقطع را به صلاح دولت و کشور نمی‌داند، می‌گوید: روز یکشنبه حدود سه ساعت صحبت کردیم اما درنهایت به نتیجه مشخصی نرسیدیم. قاسم میرزایی‌نیکو، دیگر نماینده اصلاح‌طلب مجلس که با شفافیتی بیش از دو نماینده دیگر صحبت کرده است، به «اعتماد» می‌گوید: فراکسیون امید مطابق روال معمول، این‌بار هم برای هریک از استیضاح‌ها یک کمیته تخصصی تشکیل داد و مسوولان این سه کمیته در جلسه مجمع عمومی، گزارش خود را درباره عملکرد هر یک از وزرا به مجمع ارایه کردند و در نهایت حتی رای‌گیری استمزاجی انجام دادیم اما نتیجه رای‌گیری اعلام نشد. این عضو شورای مرکزی فراکسیون امید که شخصا با استیضاح هر سه وزیر مخالف بوده و حتی در یکی، دو اظهارنظر رسانه‌ای شائبه‌هایی درمورد انگیزه‌های سیاسی پشت پرده این استیضاح‌ها مطرح کرده، می‌گوید: فارغ از این مسائل، انجام استیضاح در پایان سال به صلاح مملکت نیست. نمایندگان مجلس باید توجه داشته باشند برفرض که حتی فقط یکی از این وزرا موفق به کسب رای‌اعتماد مجدد نشود، چه پیامی به جامعه می‌دهیم.

همزمان جلال میرزایی، نماینده اصلاح‌طلب ایلام نیز با ابراز نگرانی مشابه قاسم میرزایی‌نیکو، به «اعتماد» گفته است: متاسفانه فضای مجلس به هیچ‌وجه درباره نتیجه و خروجی استیضاح‌ها شفاف نیست و ممکن است در جلسات استیضاح هر اتفاقی بیفتد. همانقدر که احتمال ابقای هر سه وزیر وجود دارد، ممکن است اتفاقاتی دیگر رقم بخورد و احیانا حداقل یکی از این وزرا در کسب رای‌اعتماد مجدد ناکام بمانند. رییس کمیته سیاسی فراکسیون امید در عین حال تاکید دارد که علاوه بر آنچه در جلسه استیضاح ازسوی موافقان و مخالفان مطرح می‌شود، قطعا نحوه دفاع وزرا در جلسه تاثیر قابل‌توجهی بر نتیجه استیضاح دارد و هرچقدر فضا همچون وضعیت فعلی غیرشفاف و مه‌آلود باشد، اتفاقات جلسه استیضاح تاثیر بیشتری بر خروجی خواهند داشت.

مستقلین در دقیقه ۹۰ تصمیم می‌گیرند

این وضعیت بلاتکلیف البته به‌هیچ‌وجه مختص فراکسیون امید نیست و دو فراکسیون دیگر مجلس هم هنوز به خروجی مشخصی نرسیده‌اند. غلامعلی جعفرزاده ایمن‌آبادی، نایب‌رییس فراکسیون مستقلین ولایی که خود مخالف هر سه استیضاح است، به «اعتماد» گفته است: نمی‌توانیم با قطعیت درباره نظر فراکسیون وضعیتی مشابه در میان نمایندگان اصولگرای مجلس صحبت کرده و به «اعتماد» می‌گوید: احتمالا پیش از برگزاری جلسه استیضاح در مجمع عمومی فراکسیون تشکیل جلسه می‌دهیم و نظر اجماعی فراکسیون ولایی را اعلام می‌کنیم. این فضای مبهم تا آنجا پیش رفته که سیدحسین نقوی حسینی، سخنگوی فراکسیون نمایندگان ولایی و ازجمله مخالفان سرسخت دولت، از احتمال نطق در مخالفت با استیضاح ربیعی سخن گفته و نسبت به برخی انگیزه‌های سیاسی پشت‌پرده این استیضاح هشدار داده است.

چه کسانی علیه دولت

فضای مبهم استیضاح وزرا در روزهای پایانی سال ۹۶ حتی به فضای بیرون مجلس هم تسری یافته و حالا حتی از دولت هم اخبار یا حداقل شایعاتی متناقض درباره این ۳ استیضاح به گوش می‌رسد. شایعاتی مبنی بر دست داشتن بخشی از دولت در پیشبرد استیضاح این ۳ وزیر که در روزهای گذشته منجر به اظهارنظر بعضی چهره‌های سیاسی بیرون و درون دولت شد. علی شکوری‌راد، دبیرکل حزب اتحاد ملت در توییتی می‌نویسد: «اگرچه ممکن است برخی انتقادات نمایندگان به وزیرانی که استیضاح شده‌اند، وارد باشد ولی هیچ چشم‌اندازی از وجود گزینه بهتر برای آن سه وزارتخانه وجود ندارد. بدتر از همه اینکه شنیده می‌شود جناحی از دولت با جناحی از مجلس بر سر جایگزین‌هایی توافق یا تبانی کرده‌اند که هیچ خیری در آن نیست.» عبدالله رمضان‌زاده، سخنگوی دولت اصلاحات هم درباره این شنیده‌ها توییت کرده است: «شنیده شده یکی از طالبان ریاست‌جمهوری ۱۴۰۰ «که عقلش از متوسط بشریت بالاتره» پشت‌پرده استیضاح‌های زنجیره‌ای است. هدف هم در اختیار گرفتن امکانات دولت است.» اشاره رمضان‌زاده به جمله‌ای است که اخیرا کاظم جلالی، نماینده اصولگرای تهران و رییس مرکز پژوهش‌های مجلس در گفت‌وگویی با «اعتماد» و در توصیف علی لاریجانی، رییس مجلس به‌کار برده و همزمان غلامرضا حیدری ازجمله نمایندگان اصلاح‌طلب مجلس نیز در گفت‌وگویی به پایگاه خبری «رویداد ۲۴» گفته است: «یکی از سناریوها درخصوص استیضاح که می‌تواند محتمل باشد این است که شاید ازسوی ریاست دفتر رییس‌جمهور هدایت می‌شود، اما نمی‌توان این موضوع را با قطعیت عنوان کرد.» این سناریو مبتنی بر تئوری توطئه، درحالی مطرح می‌شود که چند ساعت پیش از برگزاری جلسات استیضاح، درحالی که انتظار می‌رفت دولتی‌ها در گوشه و اطراف مجلس سرگرم مذاکره با متقاضیان استیضاح باشند، حسینعلی امیری معاون پارلمانی رییس‌جمهور در واکنش به درخواست «اعتماد» برای انجام مصاحبه، از حضور خود در یک سفر استانی خبر داد تا بار دیگر این سوال با قوتی دوچندان مطرح شود که آیا واقعاً دولت مخالف استیضاح وزرایش است!

در این اوضاع، نکته جالب دیگر شایبه‌هایی است که بعضا ازسوی سیاسیون بیرون و درون مجلس درباره وجود برخی انگیزه‌ها و مطالبات شخصی پشت‌پرده این چند استیضاح به گوش می‌رسد. آنچنان که طی روزهای گذشته مطالبی در فضای مجازی منتشر شده و در مواردی دو طرف یکدیگر را تهدید به افشاگری کرده‌اند. علیرضا شیران خراسانی و هدایت‌الله خادمی ازجمله نمایندگان اصولگرای متقاضی استیضاح وزیر کار توییت‌های با این مضامین منتشر کرده‌اند و جالب آنکه برخی دولتمردان همچون حسام‌الدین آشنا، مشاور فرهنگی رییس‌جمهور هم در پاسخ به آن، کوتاه نیامده و گامی پس نکشیده‌اند: «استیضاح حق نمایندگان است و روشنگری وظیفه وزیران. قاعدتا نمایندگان محترم هم از حق خود استفاده می‌کنند و هم ظرفیت تحمل شنیدن روشنگری‌های وزیران محترم را دارند.» اینها را حسام‌الدین آشنا چند ساعت پیش از برگزاری جلسات استیضاح در توییتر نوشته و با این حساب، شاید بهتر باشد به‌جای هرگونه اظهارنظر در این فضای مبهم و مه‌آلود، دوربین‌ها را به سمت «خانه ملت» بچرخانیم و ببینیم عملا چه اتفاقاتی در جلسات این ۳ استیضاح نفسگیر رقم خواهد خورد.

ابهام در استیضاح؛ آیا جلسات استیضاح برگزار می‌شود؟

در این فضای غبارآلود، حتی شایبه‌هایی درباره عدم برگزاری جلسات استیضاح نیز مطرح شده و آنچنان که ابوالفضل موسوی بیوکی به ایسنا خبر داده است، تعدادی از نمایندگان خواستار به تعویق افتادن این ۳ استیضاح به ابتدای سال آینده شده‌اند.

قاسم میرزایی نیکو نیز در این رابطه به «اعتماد» گفته بود که برای عقب انداختن جلسات استیضاح با رییس مجلس مذاکره کرده و پیشنهاد داده که با تهیه نامه‌ای به امضای ۵۰ نماینده، این تقاضا را رسما مطرح کنند اما لاریجانی گفته که آیین‌نامه داخلی این اجازه را حتی به رییس مجلس هم نداده است. محمدحسین فرهنگی، عضو هیات رییسه مجلس هم با تکذیب این شایعات به ایلنا گفته که حتی اگر فقط یکی از متقاضیان استیضاح به برگزاری جلسه اصرار داشته باشد، استیضاح انجام می‌شود. باید اجازه دهیم جلسه صبح روز استیضاح با وزرای کار و راه برگزار شود و صحبت وزرا و موافقان و مخالفان را در جلسه مجمع عمومی فراکسیون بشنویم و بعد در این باره قضاوت کنیم.

حتی اصولگرایان هم نمی‌دانند!

علی ادیانی‌راد از اعضای شورای مرکزی فراکسیون نمایندگان ولایی مجلس نیز از اظهارنظر کنیم.

تردید حامیان استیضاح

محمود صادقی

صرف‌نظر از حواشی شکل‌گرفته در مورد استیضاح علی ربیعی، عباس آخوندی و محمود حجتی، وزرای تعاون، کار و رفاه اجتماعی، راه و شهرسازی و جهاد کشاورزی در مجلس شورای اسلامی، «استیضاح» یکی از ابزارهای قانونی در اختیار نمایندگان برای پیگیری مطالبات مردم از دولت است. همچنین باید توجه داشته باشیم که فارغ از این حواشی، شرایط حاکم بر مجلس و اصرار تعدادی از نمایندگان بر استیضاح این ۳ وزیر کابینه، به‌نوعی بازتاب خواسته‌ها و نارضایتی‌هایی است که در سطح جامعه شکل گرفته و همچنین قرینه و نتیجه کمبودهایی است که در بخش‌های مختلف کشور دیده می‌شود و حالا به این شکل یعنی استیضاح در مجلس و در میان نمایندگان ملت تجلی یافته است.

در تحلیل و بررسی این ۳ استیضاح، یکی از موضوعاتی که این روزها مطرح می‌شود، آن است که چرا استیضاح در روزهای پایانی سال ۹۶ انجام می‌شود. در این باره باید گفت که تقارن این اتفاق با روزهای پایانی سال نمی‌تواند همراه با برنامه خاص باشد و به این اعتبار نمی‌توان این موضوع را سازماندهی‌شده دانست. واقعیت این است که تقارن استیضاح با روزهای پایانی سال، بیش از آنکه محصول برنامه‌ریزی باشد، محصول نوعی تصادف است. البته مسلم است که دلیل و چرایی موکول شدن استیضاح به روزهای پایانی سال را باید از هیات رییسه مجلس جویا شد اما به نظر می‌رسد بررسی بودجه سال ۹۷ کل کشور، علت اصلی تقارن استیضاح با روزهای پایانی سال است و با یک نگاه خوشبینانه می‌توان گفت فرصت تا امروز مناسب نبوده و این موضوع به آخرین جلسات سال ۹۶ موکول شده است، هرچند روزهای آخر سال فضا برای استیضاح چندان مناسب نیست.

نکته حائز اهمیت دیگر در تحلیل و بازخوانی این استیضاح‌ها، نهفته در اشتراک نمایندگان و متقاضیان دو استیضاح از این سه فقره است. به این ترتیب که استیضاح‌کنندگان دو وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی و راه و شهرسازی بیشتر است و به نظر می‌رسد، موضوع استیضاح وزیر جهاد کشاورزی تاحدود قابل‌توجهی از استیضاح دو وزیر دیگر متفاوت است.

با این حال، باتوجه به فضای حاکم بر مجلس، عملا نمی‌توان ارزیابی دقیقی از نتیجه استیضاح ارایه داد. حال آنکه شخصا روز شنبه این هفته، احساس کردم وضعیت برخی وزرا نسبت به قبل بهتر شده است که دلیل این اتفاق نیز تقویت برخی شائبه‌ها درباره دلایل استیضاح دو وزیر کار و راه در مجلس شورای اسلامی بود. براساس این شائبه، پشت پرده استیضاح دو وزیر کار و راه، اگر نه خواسته‌های شخصی، برخی مطالبات و خواست‌های منطقه‌ای است و این موضوع حتی نمایندگان متقاضی استیضاح را نیز دچار تردید کرده است؛ به نحوی که نمایندگانی که موافق استیضاح بودند، حالا کم‌کم نگران آن هستند که اشخاصی با اهداف دیگری مانند اهداف شخصی، منطقه‌ای و در کل منافعی خاص، به دنبال استیضاح باشند و نگرانند مبادا رای‌شان به این ترتیب منحرف شود.

البته ممکن است این شائبه واقعیت نداشته باشد اما سایه این موضوع بر فضای مجلس سنگینی کرده و فضا را غبارآلود ساخته است و این مهم سبب آن شده است که برخی نمایندگانی که مخالف وزرا بودند، به دلیل احتیاط و پرهیز از بازی در زمین ازپیش‌طراحی‌شده ازسوی تعدادی از متقاضیان و امضاکنندگان این استیضاح‌ها، دچار تردید شده و نتوانند در این باره به تصمیم‌گیری نهایی برسند.

گپ و گفت

هاشمی به روایت هاشمی (۳۹)

اگر از خوانندگان ثابت روزنامه باشید می دانید که به صورت دنباله‌دار، خاطرات آیت‌الله هاشمی را در این ستون چاپ کرده ایم و چاپ و انتشار قسمت‌های بعدی‌اش ادامه دارد. آیت‌الله هاشمی‌رفسنجانی در شماره قبلی به مسائلی درباره اتفاقات پانزده خرداد و ارتباط آن با دستگیری امام می‌پردازد که درشماره امروز اتفاقات پس از قیام ۱۵ خرداد را آیت‌الله تشریح می‌کند که در ادامه می‌خوانید.

■ آیا روحانیونی که در سال ۴۲ نقش داشتند با روحانیون سال ۵۷ تفاوت داشتند؟

گفتم که رشد کرده بودیم و تجربه مبارزه پیدا کرده بودیم. روحانیتی که ما پانزده خرداد داشتیم با روحانیتی که سال ۵۷ داشتیم خیلی تفاوت داشت. طلبه‌ها رفته بودند زندان، تبعید، دوره دیده بودند. همه‌شان آشنا شده بودند به شیوه‌های مبارزه، زیاد شده بودیم. ما آن موقع تعداد محدودی داشتیم که مسائل سیاسی را می‌فهمیدند، بقیه سیاهی‌لشگر بودند. آن موقع هر کسی که تو مسجدی بود، ائمه جماعات، هر یکی از آنها خودشان یک مغز سیاسی، تحلیل‌گری بودند برای این مسائل. روحانیت مبارز تهران، کانون خوبی بود برای هدایت. اشخاص موثری داخل بودند که اینها مسائل را می‌فهمیدند. وضع غیر روحانیت هم بهتر از گذشته بود. گروه‌های سیاسی که تو کشور بودند آنها هم آن موقع هماهنگ بودند با مبارزه. گرچه آنها خیال می‌کردند به طرف دیگری دارند می‌برند، هم چپی‌ها، هم منافقین، هم ملی‌گراها؛ همه برای خودشان یک عقلی قائل بودند و بیشتر کار می‌کردند. در پانزده خرداد هم حضور اینها اصلا خیلی کمتر از این حرف‌ها بود. رژیم هم آمده بود فضای باز سیاسی را مطرح کرده بود؛ یک قدم‌هایی برداشته شده بود که برگشت از آن قدم‌ها هم به این آسانی مقدور نبود. مجموعه این طوری بود که اینجا آماده بودیم حالا اینکه تعبیر این بکنید که پانزده خرداد به نتیجه نرسید آن را هم من قبول ندارم. چیزهای زیادی ما پشتش، اگر لازم شد همین‌جا خواستید بگویم. دیگر دمل به نقطه‌ای رسیده بود که نیشتر زدنش موثر بود، آن موقع یک چنین چیزی نبود. در پانزده خرداد، وقتی که متوقف شد جریان، امام را گرفتند و شخصیت‌های روحانی قوی را از شیراز و مشهد و تهران و جاهای دیگر بازداشت کردند، جایگزین نداشتند. خب، در این مدت ما ده پانزده سال کار کرده بودیم این جور شده بود که دیگر در داخل کشور مسائل قائم به فرد نبود و اینها از تجربه پانزده خرداد بود. یعنی ما در پانزده خرداد یکی از چیزهایی که خوب فهمیدیم اینکه خب، حزب آن موقع نمی‌شد داشته باشیم. البته همان موقع عقیده تحزب جدی گرفته شد، تشکیلات به عنوان یک اصل قطعی برای مبارزه، منتها ما آن موقع هم به این نتیجه رسیدیم که بهترین تشکیلات همین روحانیت است. تشکیلات علنی، ما روحانیت را در این ده پانزده سال به صورت یک تشکیلات درآورده بودیم و این محصول پانزده خرداد بود. ما آن موقع هم چند بار تشکیلات درست کردیم. تشکیلات به معنای تشکیلات سیاسی خب، کشف شد و شکست خورد و حالا در بحث‌های بعدی می‌گوییم ولی عملا روحانیت شده بود یک شبکه نیرومندی که جمع کردن این تشکیلات نه در تهران، نه در قم، نه در حوزه‌های دیگر، نه در سراسر کشور کار یک روز دو روز و یک ماه دو ماه نبود. اگر رژیم می‌خواست کاری کند باید خیلی جلادی بکند تا اینکه بتواند اینها را سرکوب بکند و چنین جلادی هم نمی‌شد دیگر، مناسب آن زمان دیگر به هیچ‌وجه نبود. این محصول پانزده خرداد بود که بلافاصله یک تشکیلات مخفی با بهانه و پوشش درست کرده بودیم برای اجتماعات‌مان برای رفت و آمدهای‌مان، برای حرکات‌مان، تمام اینها دیگر در این مقطع درست شد. جلسات هیات‌ها، ما در زمان پانزده خرداد هم هیات داشتیم، هیات‌ها هم سیاسی شده بودند اما این سیاسی که این زمان بودند تا آن سیاسی که آن زمان بودند خیلی تفاوت داشت. هیات‌ها تو کلاس‌های‌شان در ده، پانزده سال، همیشه درس‌های سیاسی گفته شده، زندگی ائمه گفته شده بود، مبارزه عجین شده بود با زندگی‌شان. درحقیقت باید بگوییم که آن تشکیلاتی که در آستانه سال ۵۶ به صورت یک شبکه‌ای از متدینین مبارز و روحانیت مبارز در سراسر کشور وجود داشت شهرها و روستاها و مرکز و اینها، بی‌ارتباط هم نبودند. خاصیت یک حزب را برای مبارزه داشت و مشکلات یک حزب را نداشت. چون چیزی به نام حزب نبود که ارزش توقعاتی از هر گوشه‌اش توقع می‌کردند. مسوولیتی نداشت اما بودجه حزب را داشت؛ چون متکی شده بودیم به درآمدهای مردمی، تو مساجد و تو روضه‌ها و اینها تعلیمات حزب را داشت برای اینکه اصلا جلسات ما جلسات سیاسی بود نوعا و بحث‌های سیاسی- مذهبی می‌کردیم. ارتباطات حزب را داشت با اعتماد بیشتر. شناسایی را داشتیم که در پانزده خرداد ما اصلا چنین شناسایی عمومی نداشتیم. در آن موقع تقریبا ما آدم‌های خوب و مقاوم و امتحان‌داده را در سراسر ایران می‌شناختیم. اصلا می‌دانستیم اگر بناست فلان شهر، فلان بخش، حرکتی بشود باید سراغ چه کسی برویم و از چه طریقی باید به او برسیم. پس اینها از نواقص پانزده خرداد بود که مرتب تحلیل شد، نواقص رفع شد به این صورت درآمد.